

DİJİTALLEŞME SÜRECİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYI DESTEKLEYEN OKURYAZARLIKLAR

Editörler

Emine KILAVUZ
Semra DEMİR BAŞARAN

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-375-643-7	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Dijitalleşme Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınmayı Destekleyen Okuryazarlıklar	47518
Editörler	Baskı ve Cilt
Emine KILAVUZ ORCID iD: 0000-0001-9639-2368 Semra DEMİR BAŞARAN ORCID iD: 0000-0002-5245-7657	Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	BUS007000
	DOI
	10.37609/akya.451

Kütüphane Kimlik Kartı
Dijitalleşme Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınmayı Destekleyen Okuryazarlıklar / ed. Emine Kılavuz,
Semra Demir Başaran.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.
234 s. : tablo, şekil. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253756437

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Okuryazarlık kavramı, disiplinler arası akademik araştırmalarda giderek artan biçimde ilgi görmektedir. Her disiplinin kendine özgü teorik ve metodolojik gelenekleri vardır ve bu da okuryazarlığı incelemek için çok çeşitli kavramsal çerçeveler ve ampirik tasarımlar ortaya koymaktadır. Okuryazarlıklar günümüzde tek bir konuyla ilgili bir durum değildir, eğitim, sosyal, kültürel, politik, hukuki, çevresel, sağlık ve ekonomik yapılar düzeyindeki işleyişlerin iç içe geçmesine atıfta bulunur. Dolayısıyla, okuryazarlık mekanizması hakkında çeşitli akademik disiplinlerden gelen değerlendirmeleri birleştiren çok disiplinli bir bilgi gövdesinin oluşturulması, günümüz okuryazarlık kavramını anlamak ve ele almak için umut verici bir yoldur.

Okuryazarlık sürekli gelişen bir beceridir. Geleneksel olarak okuma, yazma ve sayısal becerileri içeren bu kavram dijital yetkinlikleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. UNESCO okuryazarlığı yaşam boyu devam eden bir süreç olarak ele alır ve bunu, okuma, yazma ve matematik becerilerinin yanı sıra dijital yetkinlikler, medya okuryazarlığı, sürdürülebilir kalkınma ve küresel vatandaşlık eğitimi ile iş hayatına özgü becerileri de içeren geniş bir beceri setinin parçaları olarak tanımlar.

UNESCO'ya göre okuryazarlık, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmekte, işgücü piyasasına daha fazla katılımı mümkün kılmakta, çocuk ve aile sağlığını ve beslenmesini iyileştirmekte, yoksulluğu azaltmakta ve yaşam fırsatlarını genişletmektedir. Giderek dijitalleşen bir dünyada okuryazar olmanın tanımı değiştikçe bu bakış açısı da gelişmeye devam edecek gibi görünmektedir. Okuryazarlık becerileri önemlidir çünkü bireylerin hayatın farklı alanlarını anlamalarına, daha bilinçli kararlar almalarına ve çeşitli yetkinlikler kazanmalarına yardımcı olur. UNESCO'nun Yetişkin Öğrenme ve Eğitime İlişkin 3. Küresel Raporu, okuryazarlık programlarının demokratik değerleri desteklediğini, barış içinde bir arada yaşamayı ve toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğini vurgulamaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma, bireylerin bilgiye erişimini artıran ve onları bilinçli kararlar almaya yönlendiren eğitim ve okuryazarlık becerileriyle doğrudan ilişkilidir. Bu becerilerin kazandırılması, bireylerin sağlık, enerji, tarım, çevre gibi kilit sektörlerde yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üretmelerine olanak tanır. Bu da toplum genelinde sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyen geniş bir etki yaratır. Bu eser sürdürülebilir kalkınmayı mümkün kılmada önemli yeri olduğuna inanılan okuryazarlıklarla ilgili güncel problemler ve çözüm önerilerinin yanı sıra incelenen okuryazarlık türünün nasıl ele alınacağına ve geliştirileceğine yönelik rehber niteliğinde bilgiler sunmaktadır.

Kesin sayı vermek zor olsa da Türkiye'deki akademik yayınevleri, eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından yayımlanan kitaplar aracılığıyla, okuryazarlık teori ve pratikleri üzerine artan bir ilgi olduğu söylenebilir. Bu kitap günümüzde ortaya çıkan

okuryazarlıkları dijitalleşme olgusu ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında ele alması bakımından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Kitabın ilk bölümünde Finansal Okuryazarlık olgusuna odaklanılmıştır. Kitabın bu bölümünde yazar bireylerin ve toplumların tam potansiyellerine ulaşabilmeleri, teknoloji-deki değişimlere uyum sağlayabilmeleri ve finansal dayanıklılıklarını artırebilmeleri için finansal okuryazarlığa sahip olmalarının gerekliliğini açıklamıştır. Ayrıca teknoloji-deki gelişmeler sonucu yeni finansal işlemler ve ürünlere uyum sağlayıp finansal katılım ve dayanıklılığı artırabilmek adına, bireylerin geleneksel okuryazarlıklarının ötesinde dijital finansal okuryazarlıklarının da artırılmasının önemi vurgulanmıştır.

Kitabın ikinci bölümünde yer alan Dijital Okuryazarlık, başlangıçta dijital ortamlarda sunulan bilgiyi yorumlama ve kullanma yetkinliği olarak tanımlanmış, zamanla bilişsel, teknik ve sosyo-duygusal bileşenleri kapsayan çok boyutlu bir kavrama dönüşmüştür. Günümüzde genişleyen bir çerçeveye sahip olan dijital okuryazarlık, bireylerin eğitimde fırsat eşitliği ve mesleki yeterlilikler kazanmasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Dijital okuryazarlık sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle de doğrudan ilişkilidir. Dijital bilgiye erişim ve bu bilgiyi anlamlı şekilde kullanma becerisi, toplumsal kapsayıcılığı, sağlık okuryazarlığını ve yerel düzeyde sorun çözme kapasitelerini artırmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümü Yapay Zekâ Okuryazarlığı hakkındadır. Yazar bu bölümde, yapay zekâ okuryazarlığının, sadece bilgisayar bilimcilerinin değil tüm bireylerin elzem gördüğü öne çıkan bir dijital yeterlik olduğunu vurgusunu yapmaktadır. Yapay Zekâ Okuryazarlığı konusunu eğitim programları ve öğretim açısından kaleme alan bu bölümde yazar, yapay zekâ okuryazarlığı kavramını, kapsamı ve diğer okuryazarlıklarla ilişkisi ve özellikle sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemede nasıl etkili olacağını açıklamıştır. Yapay zekanın eğitime etkileri ve katkıları, etik ve sorumlu kullanım ilkeleri çerçevesinde toplumdaki durum analizinin ardından, eğitimciler ve öğrenciler bağlamında yapay zekâ okuryazarlığında hedefler ele alınmış, yapay zekâ okuryazarlığında içerik, öğrenme öğretme süreci ve sınav durumlarının nasıl olabileceği tartışılmıştır. Bu doğrultuda, politika yapımcıların, eğitim kurumları ve öğretmen eğitim programlarının, yapay zekâyı hem teknik bir yeterlik hem de etik bir sorumluluk alanı olarak ele almaları, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir eğitim ekosistemi inşa etme yönünde birlikte hareket etmeleri önerilmiştir.

Dördüncü bölümde yazar, 21. yüzyılın en değerli entelektüel sermayesi olarak kabul edilen Veri Okuryazarlığı kavramını mercek altına almakta, okuyucuyu verinin karmaşık dünyasında yolculuğa çıkarırken, onu pasif bir tüketiciden aktif bir veri katılımcısına dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu bölüm boyunca okuyucular; veri kaynaklarını analiz etmekten, veri görselleştirme araçlarını kullanmaya, istatistiksel okuryazarlıktan, veri temelli düşünmeye kadar birçok alanda bilgi kazanacaktır. Örnek olaylar, gerçek veri setleri ve uygulamalı analizlerle desteklenen içerik sayesinde, okuyucu yalnızca teorik değil, aynı zamanda uygulamalı veri becerilerini de geliştirecektir.

Kitabın beşinci bölümü, bireyin medyada sunulan içerikleri eleştirel bir gözle analiz edebilme, değerlendirebilme ve bilinçli bir şekilde medya araçlarını kullanabilme becerisi olarak tanımlanan Medya Okuryazarlığı konusunu ele almaktadır. Bu bölümün yazarları,

medya okuryazarlığının önemine, onun bireysel ve toplumsal etkilerinin yanı sıra dijitalleşme sürecinde sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen yapısına vurgu yaparak konuları ele almışlardır. Bununla birlikte yazarlar, her yaşta insan için gerekli olan bu becerilerin, sadece bireysel değil toplumsal gelişim için de kritik bir rol oynadığına vurgu yapmışlardır.

Bu kitapta yer alan altıncı bölüm, bireylerin sağlıkla ilgili bilgilere ulaşması, bu bilgileri anlaması ve bu bilgileri sağlıkla ilgili kararlarında kullanabilmeleri için gerekli olan sosyal ve zihinsel bir beceri olan Sağlık Okuryazarlığı hakkındadır. Bireylerin sağlık ve sağlığı etkileyen faktörler üzerinde kontrol sahibi olmasını sağlayan beceri ve kapasitelerin geliştirilmesine odaklanmak, toplum refahı açısından önemli olacaktır. Toplumdaki herkesin sağlık konusunda bilinçlendirilmesi ve halkın anlayabileceği şekilde sağlık bilgilerinin sunulması için mevcut kaynaklarla karşılanması gereken talepler arasındaki boşluğun net bir şekilde ortaya konulması gerekir. Bu bölümün sözü edilen boşluğu doldurmada okuyuculara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Kitapta yedinci bölüm, dijitalleşme ve sürdürülebilirlik kavramlarının etkisiyle, 21. yüzyıl becerileri arasında yeniden önem kazanan kültürel okuryazarlık kavramını ele almaktadır. Kültürel okuryazarlığın tarihsel gelişimi ve farklı tanımları ile bağlantı kuran bu bölüm, söz konusu becerinin bireylere kazandırılmasında gerekli olan temel unsurları, hiyerarşik ve durağan anlayışlardan uzak, esnek ve çoğulcu bir yaklaşımla açıklamaktadır. Bu bölümde yazar, kültürel okuryazarlığın kuramsal temellerini, etik boyutlarını, eğitim ortamlarındaki yansımalarını ve dijitalleşen dünyada nasıl dönüştüğünü ele alarak, okuyucuya hem kavramsal hem de uygulamaya dönük bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

Çevre Okuryazarlığı başlığını taşıyan sekizinci bölümde yazar, çevre eğitimiyle temelleri atılan ve zamanla sürdürülebilir kalkınma paradigması doğrultusunda dönüşüm geçiren çevre okuryazarlığı kavramını tarihsel bir perspektifle ele almaktadır. Kavramın ortaya çıkışı, gelişim aşamaları ve uluslararası politika belgeleriyle kurumsallaşma sürecini inceleyen yazar, çevre okuryazarlığının günümüzdeki çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır.

Hukuk Okuryazarlığının temel kavramları, neden gerekli olduğu, kimlere yönelik bir alan olduğu, bu alanın eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği konusunda bilgi verilen dokuzuncu bölümde yazar, Hukuk Okuryazarlığı ile ilgili Türkiye'deki örnek çalışmaları ele almış, üniversitelerde verilecek hukuk okuryazarlığı eğitimi için öneriler sunmuştur.

Son bölümde ise Bilgi Okuryazarlığına yer verilmiştir. Bilgi Okuryazarlığı, bireylerin bilgiye erişme, değerlendirme, kullanma ve etik biçimde paylaşma becerilerini kapsayan çok boyutlu bir yetkinlik alanı olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin profesyonel yaşamlarında, hızla değişen bilgi ve teknoloji ortamına ayak uydurabilmeleri ve sürekli olarak yeni bilgileri değerlendirme ve kullanma becerilerini sürdürebilmeleri gerekmektedir.

Eksiklerine rağmen, bu kitabın 21. yüzyılda ortaya çıkan gelişmeler çerçevesinde okuyuculara sürdürülebilir kalkınmada yeni okuryazarlıkların rolünü daha iyi anlama fırsatı sunmasını, bu doğrultuda sunulan politika tercihlerine ilişkin farkındalık yaratmasını ve insan refahını sağlama konusunda bir bakış açısı kazandırmasını umuyoruz.

Bu kitaba katkı sunan tüm yazar arkadaşlarımız, bölümlerini büyük bir özen ve titizlikle

zamanında tamamlamaya çaba göstermişlerdir. Bu çabalarından dolayı onlara şükranlarımızı sunuyoruz. Dijitalleşme sürecinde sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen okuryazarlıklar bağlamında hazırlanan bu kitabın yayımlanmasında sağladığı maddi katkılardan dolayı Nuh Naci Yazgan Üniversitesi rektörlüğüne içten teşekkür ederiz. Son olarak Akademisyen Yayınevine ve çalışanlarına basım sürecindeki emekleri için teşekkürlerimizi sunarız. Çalışmaların bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

Editörler

Prof.Dr. Emine KILAVUZ

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi

Prof.Dr. Semra DEMİR BAŞARAN

Erciyes Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1	Finansal Okuryazarlık	1
	Emine KILAVUZ	
BÖLÜM 2	Dijital Çağda Yol Almak: Dijital Okuryazarlığın Temelleri ve Sınırları.....	27
	Sümeyye ÖCAL DÖRTERLER	
BÖLÜM 3	Yapay Zeka Okuryazarlığı	49
	Semra DEMİR BAŞARAN	
BÖLÜM 4	Veri Okuryazarlığı	77
	Burcu ORALHAN	
BÖLÜM 5	Medya Okuryazarlığı	97
	Vahit İLHAN Sacide ŞAHİN	
BÖLÜM 6	Sağlık Okuryazarlığı	113
	Nurhan DOĞAN	
BÖLÜM 7	Kültürel Okuryazarlık.....	139
	Özlem ERDEN BAŞARAN	
BÖLÜM 8	Çevre Okuryazarlığı.....	161
	Hüsniye AKILLI	
BÖLÜM 9	Hukuk Okuryazarlığı	183
	Ahmet SOMUNCU	
BÖLÜM 10	Bilgi Okuryazarlığı ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleriyle Etkileşimi	201
	Sedat GÜLÇİMEN Emel KIZILKAYA AYDOĞAN Niğmet UZAL	

YAZARLAR

Doç. Dr. Hüsnüye AKILLI

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, İktisadi,
İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Prof. Dr. Emel KIZILKAYA AYDOĞAN

Erciyes Üniversitesi, Mühendislik
Fakültesi, Endüstri Mühendisliği

Prof. Dr. Semra DEMİR BAŞARAN

Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

Doç. Dr. Özlem ERDEN BAŞARAN

TED Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü

Doç. Dr. Nurhan DOĞAN

Amasya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği AD.

**Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye ÖCAL
DÖRTERLER**

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi,
Dumlupınar Meslek Yüksekokulu, Çocuk
Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü

Arş. Gör. Sedat GÜLÇİMEN

Abdullah Gül Üniversitesi, Mühendislik
Fakültesi, İnşaat Mühendisliği

Prof. Dr. Vahit İLHAN

Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi,
Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

Prof. Dr. Emine KILAVUZ

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, İktisadi,
İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İktisat
Bölümü

Doç. Dr. Burcu ORALHAN

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, İktisadi,
İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İşletme
Bölümü

Doç. Dr. Ahmet SOMUNCU

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Arş. Gör. Dr. Sacide ŞAHİN

Erciyes Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

Prof. Dr. Niğmet UZAL

Abdullah Gül Üniversitesi, Mühendislik
Fakültesi, İnşaat Mühendisliği